

کارایی درونی نظام آموزش متوسطه نظری به تفکیک استان و جنس براساس اطلاعات سالهای ۶۸-۱۳۶۷ و ۶۹-۱۳۶۸

نوشته: هادی عزیززاده و همکاران

معرفی مقاله

این مقاله، جریان دانش‌آموزان را در نظام آموزش متوسطه کشور، به تفکیک استان و جنس براساس آمار و اطلاعات مربوط به سالهای تحصیلی ۶۸-۱۳۶۷ و ۶۹-۱۳۶۸، مورد مطالعه قرار می‌دهد و به محاسبه شاخصهای اصلی کارایی درونی نظام آموزشی استانها می‌پردازد. و خلاصه‌ای است از تحقیق انجام شده در دفتر آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۰ که در تهیه آن، آقایان: مهدی ناصر گیوه‌چی، هوشنگ برزرگر، داریوش صدروحیدی، حسین روحی و خواهر جمیله ماشینی با آقای مهندس عزیززاده، همکاری داشته‌اند.

مقاله "کارایی درونی نظام آموزش متوسطه نظری" را آقای مهندس هادی عزیززاده عضو هیأت تحریریه فصلنامه تعلیم و تربیت در اختیار فصلنامه قرار داده است که ضمن تشکر از ایشان مطالعه این مقاله را به خوانندگان محترم فصلنامه توصیه می‌نماید.

«فصلنامه»

مقدمه:

بررسی جریان دانش آموزی در گذر از پایه‌های تحصیلی و محاسبه شاخصهای اندازه گیری کارایی درونی نظام آموزشی، از جمله مواردی است که مورد توجه برنامه‌ریزان آموزشی است. با اطلاع از تعداد دانش آموزانی که یک دوره تحصیلی را با موفقیت به پایان می‌رسانند و تعدادی که در هر یک از پایه‌های تحصیلی از نظام آموزشی خارج می‌شوند، برنامه‌ریزان می‌توانند تنگناهای موجود را در رسیدن به اهداف آموزش و پرورش، شناسایی کرده و با بررسی علل و عوامل آنها، نسبت به برطرف نمودن آنها اقدام کنند.

در زمینه کارایی داخلی نظام آموزشی، بررسیهای گذشته، نتایج امیدوارکننده‌ای ارائه نمی‌دهند. بررسیهای انجام شده نشان می‌دهد که از هر هزار نفری که در سال ۶۶ - ۱۳۶۵ وارد پایه اول ابتدایی می‌شوند، ۳۱۰ نفر به پایه دوازدهم راه می‌یابند و فقط ۲۰ تا ۲۵ درصد آنها موفق به اخذ دیپلم می‌شوند.^۱

بررسی دیگری در مورد کارایی داخلی آموزش و پرورش انجام گرفته که در آنها خسارتهای اقتصادی ناشی از شکست تحصیلی در سالهای ۱۳۶۵، ۱۳۶۷ و ۱۳۶۹ محاسبه شده است. نتایج این بررسیها در جدول شماره (۱) ارائه شده است. (۲)

با توجه به مندرجات این جدول، ملاحظه می‌گردد که روند نامطلوب شکست تحصیلی در فاصله سالهای ۶۵ تا ۶۹، همچنان رو به افزایش است به طوری که شاخص نسبت خسارتهای اقتصادی ناشی از شکست تحصیلی به بودجه جاری آموزش و پرورش طی این دوره، از ۱/۰۷ در سال ۱۳۶۵ به ۱/۲۱ در سال ۱۳۶۹ افزایش یافته است. بررسی نشان می‌دهد که علت عمده زیاده‌بودن خسارتها مربوط به خسارتهای وارده به دانش‌آموزان یا هزینه فرصت است که بر اثر دیرتر وارد شدن فارغ‌التحصیلان به بازار کار حاصل می‌شود.

شرح	۱۳۶۵	۱۳۶۷	۱۳۶۹
مجموع هزینه‌های جاری آموزشی دولت	۵۲۱۸۵۴	۶۴۷۸۷۴	۸۹۷۵۲۷
مجموع هزینه دولت و خانوار برای مردودین	۱۶۷۱۰۵	۱۹۴۲۲۷	۲۶۵۰۴۷
هزینه دولت و خانوار برای تارکان تحصیل	۵۰۷۵۶	۴۹۸۳۸	۸۷۹۸
مجموع خسارتهای وارده به دانش‌آموزان	۳۳۸۶۱۸	۴۷۶۹۰۱	۷۳۶۵۹۸
مجموع خسارتهای اقتصادی ناشی از شکست تحصیلی	۵۵۶۴۷۹	۷۲۰۹۶۶	۱۰۸۹۵۷۳
نسبت خسارتهای جاری آموزش و پرورش	۱/۰۷	۱/۱۱	۱/۲۱

جدول (۱): خسارتهای اقتصادی ناشی از شکست تحصیلی طی سالهای ۱۳۶۵، ۱۳۶۷ و ۱۳۶۹

(به میلیون ریال)

در این مقاله خلاصه تحقیق انجام شده در دفتر آموزش متوسطه وزارت

آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۰ در مورد کارایی درونی نظام آموزش متوسطه نظری ارائه خواهد شد.

روش بررسی:

نرخهای گذر تحصیلی، شامل نرخهای ارتقاء، تکرار و ترک تحصیل برای پایه‌های مختلف تحصیلی دوره متوسطه به تفکیک استان و جنس با استفاده از آمار تعداد دانش‌آموزان سالهای تحصیلی ۶۸-۶۷ و ۶۹-۶۸ و نیز تعداد مردودان مشغول به تحصیل در سال ۶۸-۶۹ محاسبه شده و با استفاده از این مقادیر، جریان تحصیلی دانش‌آموزان، به تفکیک استانها و جنس ترسیم شده است. سپس مقادیر نرخ ماندگاری، میانگین طول دوره تحصیل برای فارغ‌التحصیلان و مقادیر نسبت اتلاف که از شاخصهای اصلی بررسی کارایی درونی نظامهای آموزشی هستند، برای استانها محاسبه شده و مورد مقایسه قرار گرفته است. قابل ذکر است که روش محاسبه نرخهای گذر تحصیلی و شاخصهای کارایی درونی، با جزئیات کامل در فصلنامه تعلیم و تربیت شماره ۲۴ زمستان ۱۳۶۹ آمده است که برای جلوگیری از تکرار مطالب از ارائه مجدد آنها خودداری می‌شود.

کارآیی داخلی آموزش متوسطه به تفکیک استان:

بررسی جداول گذر تحصیلی و شاخصهای کارآیی داخلی، در همه استانها بیانگر آن است که افت تحصیلی در نظام متوسطه کشور، مسأله‌ای است که باید بیش از پیش مورد توجه برنامه‌ریزان آموزشی و تصمیم‌گیرندگان آموزش و پرورش قرار گیرد. ذیل مهم‌ترین یافته‌ها از بررسی کارآیی داخلی نظام آموزشی متوسطه ایران آورده می‌شود:

۱- جداول (۲) و (۳) تعداد تارکان از پایه‌های مختلف دوره متوسطه را از بین هزار نفری که در سال تحصیلی ۶۸-۶۷ وارد پایه اول دبستان می‌شوند، نشان می‌دهند و در نمودار شماره (۱) نیز تعداد تارکان تحصیل هر یک از پایه‌های تحصیلی در کل کشور به نمایش گذاشته شده است، چنانچه مشاهده می‌شود،

تعداد تارکان تحصیل در برخی از موارد در پایه سوم پسران منفی است که از عمده‌ترین دلیل آن احتمالاً ثبت نام غیرمجاز دانش‌آموزان پایه چهارم بعد از مهلت مقرر و زمان آمارگیری (آذرماه) و یا مشکلات ناشی از ثبت آمار دانش‌آموزان ایثارگر و قبول شدگان آنها خواهد بود. صرف نظر از این موضوع، یا توجه به جداول و نمودار مذکور می‌توان اظهار داشت: «پایه‌های مرزی (اول و آخر) تقریباً در همه استانهای کشور چه در مورد دختران و چه در مورد پسران سهم بیشتری از ترک تحصیل‌کنندگان را نسبت به پایه‌های میانی به خود اختصاص می‌دهند.

در مورد پایه اول، علت این امر شاید جدید بودن محیط آموزشی (مدرسه، دوستان،

جدول شماره ۲

تعداد تارکان تحصیل از پایه‌های مختلف دوره متوسطه نظری از بین ۱۰۰۰ پسر که در سال (۶۸-۶۷)

وارد پایه اول دبیرستان می‌شوند

نام استان	پایه تحصیلی				نام استان	جمع	پایه تحصیلی			
	اول	دوم	سوم	چهارم			اول	دوم	سوم	چهارم
تهران	۲۶۲	۱۱۲	۶۲	۱۳۱	کوردستان	۵۶۶	۱۳۱	۶۲	۱۱۲	
مرکزی	۱۸۹	۸۲	۳۸	۱۰۳	سمنان	۴۱۲	۱۰۳	۳۸	۸۲	
گیلان	۲۰۶	۶۷	۲۲	۱۲۶	همدان	۴۲۰	۱۲۶	۲۲	۶۷	
مازندان	۲۱۳	۵۸	۴۰	۱۷۳	لرستان	۴۰۴	۱۷۳	۴۰	۵۸	
آذربایجان شرقی	۲۷۰	۱۰۳	۶۷	۱۴۴	بوشهر	۵۸۴	۱۴۴	۶۷	۱۰۳	
آذربایجان غربی	۲۴۰	۱۲۸	۶۷	۱۱۶	هرمزگان	۵۵۱	۱۱۶	۶۷	۱۲۸	
باختران	۲۶۴	۱۳۰	۹۶	۱۷۰	چهارمحال و بختیاری	۶۶۰	۱۷۰	۹۶	۱۳۰	
خوزستان	۲۳۴	۱۳۱	۴۴	۱۶۸	یزد	۵۷۶	۱۶۸	۴۴	۱۳۱	
فارس	۲۵۸	۷۸	۲۵	۱۶۱	ایلام	۵۲۲	۱۶۱	۲۵	۷۸	
کرمان	۲۱۲	۸۴	۱۸	۱۲۳	کهگیلویه و بویراحمد	۴۰۱	۱۲۳	۱۸	۸۴	
خراسان	۱۸۷	۷۸	۳۱	۱۱۷	زنجان	۳۵۱	۱۱۷	۳۱	۷۸	
اصفهان	۲۳۰	۸۲	۳۵	۹۰	ایران	۴۳۷	۹۰	۳۵	۸۲	
سیستان و بلوچستان	۲۵۹	۱۰۵	۶۹	۱۵۶		۵۸۹	۱۵۶	۶۹	۱۰۵	

معلمان و ...) باشد که در اینصورت کاستن از حجم کتب درسی و توجه بیشتر به انس دادن دانش‌آموزان به محیط جدید، بالاخص در ماه اول یا ماه‌های اول سال تحصیلی، احتمالاً می‌تواند مشکل را تا حدودی حل کند. تغییر ناگهانی برنامه‌های درسی در گذر از دوره راهنمایی به دوره متوسطه (ساعات هفتگی مدارس، عناوین کتب درسی، روشهای تدریس معلم و ...) می‌تواند عامل دیگر و مهمی برای این پدیده بشمار آید که در اینصورت هماهنگی هرچه بیشتر در برنامه‌ریزی درسی این دوره‌ها می‌تواند مشکل را تا حدود زیادی مرتفع سازد. در مورد پایه چهارم متوسطه، علت را احتمالاً باید در ویژگیهای امتحانات نهایی (مشکل بودن سئوالات، ترس از امتحان نهایی و یا نامأنوس بودن دانش‌آموزان با شیوه‌های امتحانی و عدم اجازه تکرار پایه به دانش‌آموزان سال چهارم) جستجو کرد.»

۲ - جدول شماره (۴) درصد دانش‌آموزانی را که در هریک از استانهای کشور تحصیلات خود را در دوره متوسطه ناقص رها می‌کنند، به صورت مقایسه‌ای نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳

تعداد تارکان تحصیل از پایه‌های مختلف دوره متوسطه نظری از بین ۱۰۰۰ دختر که در سال (۶۸ - ۶۷)

وارد پایه اول دبیرستان می‌شوند

نام استان	پایه تحصیلی				نام استان	جمع	پایه تحصیلی				
	اول	دوم	سوم	چهارم			اول	دوم	سوم	چهارم	
تهران	۱۰۹	۷۳	۷۹	۱۵۲	کردستان	۴۱۳	۲۲۲	۶۷	۱۲۵	۱۶۲	۵۷۵
مرکزی	۱۰۷	۲۸	۶۱	۱۴۳	سمنان	۳۳۹	۷۱	۴۹	۸۰	۱۱۵	۳۱۵
گیلان	۱۳۵	۴۷	۵۶	۱۳۳	همدان	۳۷۱	۱۰۳	۵۴	۹۲	۱۲۹	۳۷۸
مازندان	۱۰۸	۷۸	۶۷	۱۲۲	لرستان	۳۷۵	۱۶۶	۱۰۹	۱۳۸	۱۱۲	۵۲۴
آذربایجان شرقی	۱۴۵	۸۲	۱۲۳	۲۰۴	بوشهر	۵۵۴	۱۵۳	۱۰۶	۸۵	۱۶۸	۵۱۲
آذربایجان غربی	۱۱۱	۱۰۶	۱۳۶	۱۹۰	هرمزگان	۵۴۲	۱۴۶	۱۱۳	۷۲	۱۲۰	۴۵۱
باختران	۲۱۰	۱۰۴	۹۷	۱۴۹	چهارمحال وبختیاری	۵۶۱	۹۰	۶۵	۷۴	۱۰۳	۳۳۲
خوزستان	۱۷۰	۷۹	۸۸	۱۰۹	یزد	۴۴۶	۵۸	۶۷	۱۰۵	۸۹	۳۱۹
فارس	۱۳۲	۶۹	۶۸	۱۳۲	ایلام	۴۰۰	۱۴۵	۸۹	۹۹	۲۰۹	۵۴۲
کرمان	۹۶	۶۷	۶۹	۱۱۱	کهگیلویه وبویراحمد	۳۴۳	۱۲۵	۱۲۱	۹۵	۱۴۳	۴۸۴
خراسان	۸۷	۵۹	۶۷	۱۱۳	زنجان	۳۲۶	۱۰۵	۷۲	۶۳	۶۷	۳۰۷
اصفهان	۹۴	۵۲	۷۶	۱۲۹	ایران	۳۵۰	۱۲۲	۷۲	۸۱	۱۳۶	۴۱۱
سیستان و بلوچستان	۱۰۹	۳۱	۷۷	۱۰۹		۳۲۶					

براساس این جدول می‌توان اظهار داشت:

«در مجموع ۵۰ درصد دانش‌آموزان پسر و ۴۱ درصد دانش‌آموزان دختری که وارد دبیرستان می‌شوند، تحصیلات خود را ناقص رها کرده و قبل از اخذ دیپلم ترک تحصیل می‌کنند.»

کمترین درصد ترک تحصیل‌کنندگان پسر در استان یزد با ۱۹ درصد و بیشترین آن در باختران با ۶۶ درصد می‌باشد. جالب توجه است که در استانهای تهران، فارس و اصفهان درصد قابل توجهی از دانش‌آموزان پسر (بترتیب ۵۷، ۵۲ و ۴۴ درصد) تحصیلات دوره متوسطه خود را ناقص رها کرده و ترک تحصیل می‌کنند.

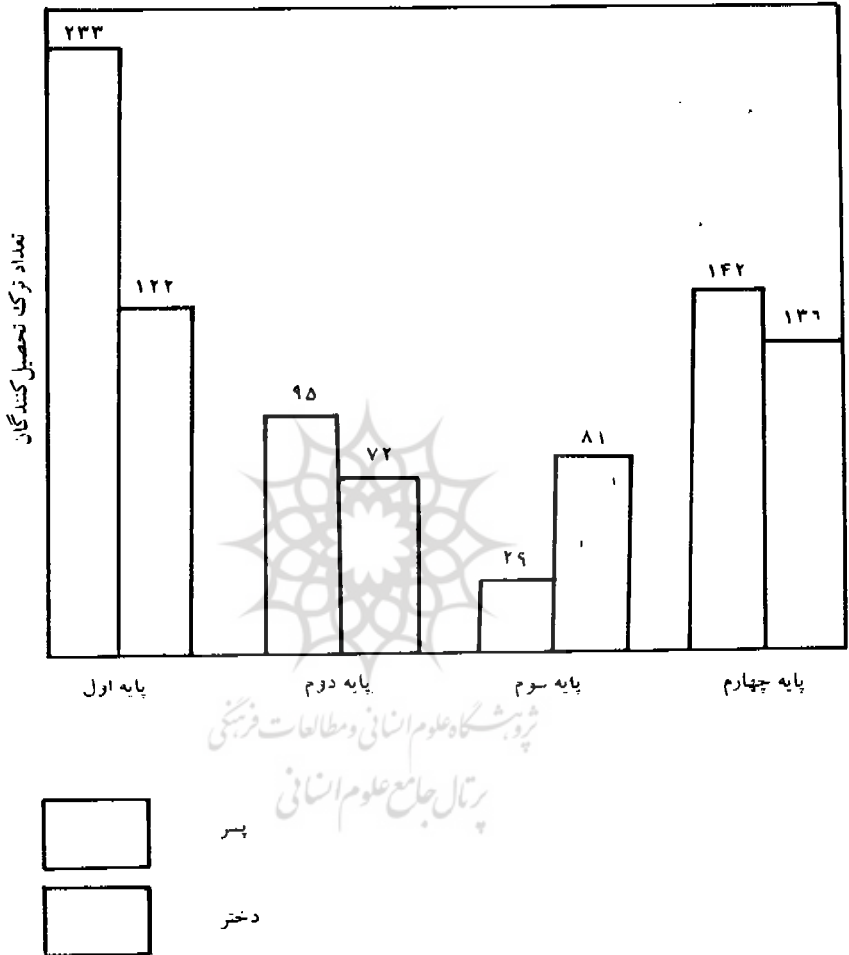
کمترین درصد ترک تحصیل‌کنندگان دختر در استانهای زنجان و سمنان با ۳۱ درصد و بیشترین آن در استان کردستان با ۵۷ درصد می‌باشد. مسأله جالب توجه این است که درصد

جدول شماره ۴

درصد دانش آموزانی که تحصیلات خود را در دوره متوسطه ناقص رها می کنند

بیشتر از ۵۰	۴۰ - ۵۰	۳۰ - ۴۰	کمتر از ۳۰	
۵۰ کل کشور	۴۰	۳۰	۱۹	یزد
۵۲ فارس	۴۰	۳۵		خراسان
۵۵ آذربایجان غربی	۴۱	۳۵		سمنان
۵۷ تهران	۴۱	۳۶		کهگیلویه و بویراحمد
۵۷ لرستان	۴۲			گیلان
۵۷ ایلام	۴۲			چهارمحال و بختیاری
۵۸ آذربایجان شرقی	۴۴			اصفهان
۵۸ خوزستان	۴۶			بوشهر
۵۸ هرمزگان				
۵۹ سیستان و بلوچستان				
۶۱ کردستان				
۶۶ باختران				
۵۱ بوشهر	۴۰	۳۱		زنجان
۵۲ لرستان	۴۱	۳۱		سمنان
۵۴ آذربایجان غربی	۴۱	۳۳		خراسان
۵۵ آذربایجان شرقی	۴۵	۳۳		سیستان و بلوچستان
۵۶ باختران	۴۸	۳۳		چهارمحال و بختیاری
۵۷ کردستان	۴۵	۳۴		مرکزی
۵۴ ایلام		۳۴		کرمان
		۳۵		اصفهان
		۳۷		گیلان
		۳۷		مازندران
		۳۸		همدان
		۳۹		یزد

نمودار شماره ۱ - تعداد تارکان تحصیل پایه‌های مختلف دوره متوسطه نظری از بین ۱۰۰۰ نفری که در سال ۶۸ - ۱۳۶۷ وارد پایه اول می‌شوند

دانش‌آموزانی که وارد دوره متوسطه می‌شوند و تحصیلات خود را ناقص رها می‌کنند، در مورد دختران کمتر از پسران است. به عبارت دیگر احتمال اینکه دانش‌آموزی که وارد دوره متوسطه می‌شود، موفق به اخذ دیپلم شود، در مورد دختران بیش از پسران است و این موضوع به جز در استانهای یزد، زنجان، کهگیلویه و بویراحمد و بوشهر، در مورد سایر استانها صادق است.»

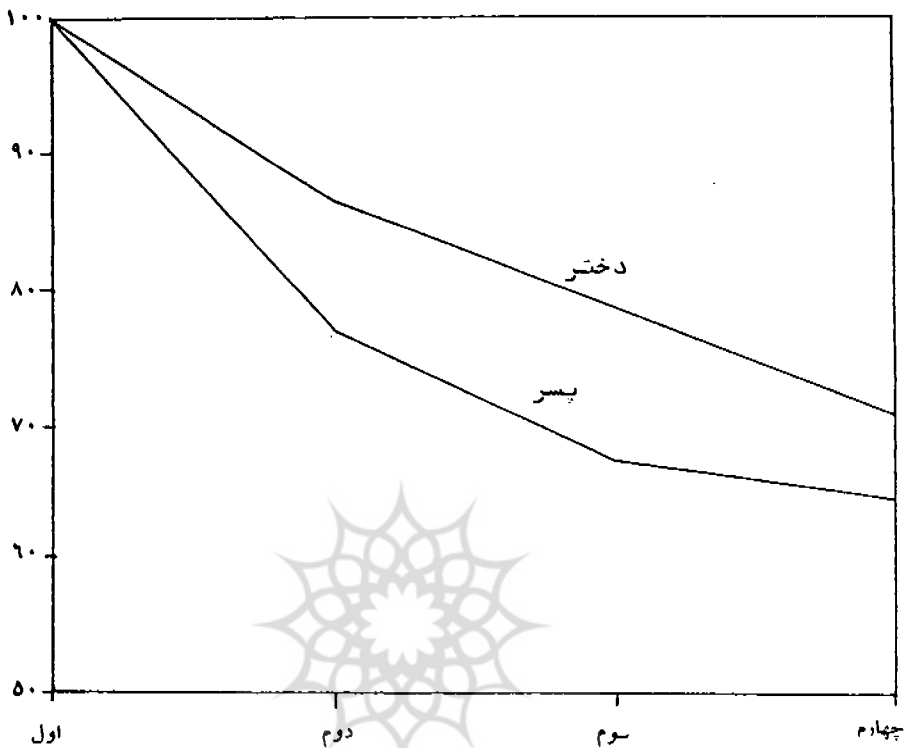
جدول شماره ۵

نرخ ماندگاری از پایه اول به پایه چهارم دوره متوسطه نظری

کمتر از ۶۰	۶۰-۷۰	۷۰-۸۰	۸۰-۱۰۰		
۵۹/۲ خوزستان	۶۹/۱ مرکزی	۷۹/۹ کهگیلویه و بویراحمد	۹۱/۹ یزد		
۵۸/۸ کردستان	۶۸/۷ همدان	۷۷/۶ سمنان	۸۵/۴ زنجان		
۵۷/۵ ایلام	۶۷/۳ چهارمحال و بختیاری	۷۶/۹ مازندران			
۵۶/۹ لرستان	۶۵/۳ اصفهان	۷۶/۶ خراسان		پسر	
۵۶/۷ سیستان و بلوچستان	۶۴/۳ کل کشور	۷۲/۵ بوشهر			
۵۶/۵ تهران	۶۳/۹ فارس	۷۲/۲ کرمان			
۵۶/۵ آذربایجان غربی		۷۰/۶ گیلان			
۵۶/۰ آذربایجان شرقی					
۵۲/۸ هرمزگان					
۵۱/۰ باختران					
۵۹/۱ آذربایجان شرقی	۶۹/۶ تهران	۷۹/۸ زنجان			دختر
۵۶/۹ آذربایجان غربی	۶۹/۵ هرمزگان	۷۸/۳ سیستان و بلوچستان			
	۶۴/۹ باختران	۷۶/۸ مرکزی			
	۶۴/۶ کردستان	۷۶/۴ گیلان			
	۶۴/۲ بوشهر	۷۶/۱ خراسان			
	۶۴/۲ لرستان	۷۵/۸ چهارمحال و بختیاری			
	۶۴/۱ کهگیلویه و بویراحمد	۷۵/۶ سمنان			
	۶۰/۳ ایلام	۷۵/۳ کرمان			
		۷۴/۳ اصفهان			
		۷۳/۹ یزد			
		۷۳/۳ مازندران			
		۷۳/۲ فارس			
		۷۲/۵ همدان			
		۷۲/۴ خوزستان			

نمودار شماره ۲ - نرخ ماندگاری از پایه اول به دیگر پایه‌های تحصیلی دوره متوسطه

۳- از آنجا که تعداد فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه به دلیل در دسترس نبودن آمار قبول‌شدگان آذرماه برآورد شده است و ممکن است نتیجه‌گیری حاصله از بند قبیل تا حدودی با واقعیت تطبیق نکند، از این رو در جدول شماره (۵) نرخ ماندگاری از پایه اول به پایه چهارم متوسطه نیز برای استانهای کشور به صورت مقایسه‌ای نشان داده شده است. براساس این جدول و نمودار شماره (۲) می‌توان اظهار داشت:

«در مجموع در کل کشور ۶۴٪ پسران و ۷۱٪ دخترانی که وارد دبیرستان می‌شوند می‌توانند به پایه چهارم راه‌یابند و مابقی ترک تحصیل می‌کنند.

بیشترین میزان نرخ ماندگاری در مورد پسران مربوط به استان یزد با ۹۱/۹ درصد و کمترین آن مربوط به باختران با ۵۱ درصد می‌باشد.

بیشترین میزان نرخ ماندگاری در مورد دختران در استان زنجان با ۷۹/۸ درصد و کمترین آن در آذربایجان غربی با ۵۶/۹ درصد مشاهده می‌شود. درصد دانش‌آموزان ورودی به دبیرستان که موفق به ورود به پایه چهارم می‌شوند، در کل کشور در مورد دختران

جدول شماره ۶

میانگین طول دوره تحصیل فارغ التحصیلان دوره متوسطه نظری در دبیرستانها

کمتر از ۴/۲۰	۴/۲۰ - ۴/۳۰	۴/۳۰ - ۴/۴۰	۴/۴۰ و بیشتر	
				پسر
یزد	بوشهر	فارس	ف/۴۰	
مازندران	کرمان	اصفهان	ف/۴۱	
سیستان و بلوچستان	سمنان	کل کشور	ف/۴۲	
گیلان	مرکزی	چهارمحال و بختیاری	ف/۴۲	
خراسان	کهگیلویه و بویراحمد	کردستان	ف/۴۴	
	زنجان		ف/۴۴	
		هرمزگان	ف/۴۴	
		خوزستان	ف/۴۵	
		تهران	ف/۴۸	
		ایلام	ف/۵۲	
		آذربایجان شرقی	ف/۵۳	
		باختران	ف/۵۳	
		آذربایجان غربی	ف/۵۴	
		لرستان	ف/۶۳	
یزد	چهارمحال و بختیاری	لرستان	ف/۴۰	دختر
خراسان	هرمزگان	تهران	ف/۴۷	
سیستان و بلوچستان	فارس	مرکزی	ف/۴۸	
سمنان	بوشهر	کردستان	ف/۵۰	
کرمان	همدان	کهگیلویه و بویراحمد	ف/۵۰	
مازندران	کل کشور		ف/۵۰	
زنجان	خوزستان		ف/۵۰	
گیلان			ف/۵۰	
اصفهان			ف/۵۰	

جدول شماره ۷

مقادیر نسبت اتلاف در دوره متوسطه نظری

کمتر از ۱/۴	۱/۶ - ۱/۴	۱/۸ - ۱/۶	۱/۸ - ۲	۲ و بیشتر
یزد ۰/۲۰	زنجان ۱/۴۰	کل کشور ۱/۷۴	فارس ۱/۸۰	خوزستان ۲/۰۲
خراسان ۱/۳۸	سمنان ۱/۴۴	هرمزگان	۱/۸۹	لرستان ۲/۰
کهگیلویه و بویراحمد ۱/۳۹	کرمان ۱/۴۷	آذربایجان غربی	۱/۹۵	آذربایجان شرقی ۲/۰۷
	مازندران ۱/۴۸	تهران	۱/۹۵	کردستان ۲/۲۰
	همدان ۱/۵۱	ایلام	۱/۹۹	باختران ۲/۴۷
	گیلان ۱/۵۱	سیستان و بلوچستان	۱/۹۵	
	مرکزی ۱/۵۲			
	اصفهان ۱/۵۶			
	بوشهر ۱/۵۶			
	چهارمحال و بختیاری ۱/۵۷			
یزد ۱/۲۹	مرکزی ۱/۴۲	هرمزگان ۱/۶۴	لرستان ۱/۸۸	کردستان ۲/۰۷
سمنان ۱/۳۱	گیلان ۱/۴۴	خوزستان ۱/۶۷	آذربایجان غربی ۱/۹۴	ماهران ۲/۰۸
خراسان ۱/۳۴	مازندران ۱/۴۴	کهگیلویه و بویراحمد ۱/۷۶	ایلام ۱/۹۶	
سیستان ۱/۳۵	همدان ۱/۴۶	بوشهر ۱/۷۷	آذربایجان شرقی ۱/۹۸	
دختر و بلوچستان				
زنجان ۱/۳۶	فارس ۱/۵۲			
کرمان ۱/۳۸	تهران ۱/۵۴			
اصفهان ۱/۳۸	کل کشور ۱/۵۴			
چهارمحال و بختیاری ۱/۳۸				

بیش از پسران است و این موضوع در همه استانها به جز استانهای یزد، زنجان، کهگیلویه و بویراحمد، سمنان، مازندران، خراسان و بوشهر نیز صادق است.»

۴ - میانگین طول دوره تحصیل فارغ التحصیلان دوره متوسطه، به تفکیک استانها و دختر و پسر در جدول شماره (۶) به صورت مقایسه‌ای نشان داده شده است. براساس این جدول می‌توان اظهار داشت:

«در مجموع در کل کشور تنها ۴۴ درصد دانش آموزان پسر و ۳۲ درصد دانش آموزان

دختری که وارد دبیرستان می‌شوند می‌توانند دوره متوسطه را در طی ۴ سال به اتمام رسانده و مدرک دیپلم اخذ نمایند.

میانگین طول دوره تحصیل برای فارغ‌التحصیلان پسر دوره متوسطه ۴/۴۲ سال و برای فارغ‌التحصیلان دختر ۴/۲۷ سال است.

کمترین مدت زمان لازم برای اخذ دیپلم متوسطه برای پسران در استان یزد با ۴/۲۲ و بیشترین آن در لرستان با ۴/۶۳ سال محاسبه می‌شود و در مورد دختران، کمترین مدت زمان تحصیل فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه در استان یزد با ۴/۰۷ سال و بیشترین آن در آذربایجان غربی با ۴/۵۰ می‌باشد.

جالب توجه است که فارغ‌التحصیلان دختر دوره متوسطه، نسبت به پسران، در مدت زمان کوتاهی دوره متوسطه را به پایان می‌رسانند و این مطلب در همه استانها به جز استان کهگیلویه و بویراحمد صادق است.

۵- مقادیر نسبت اتلاف به تفکیک استانها و دختر و پسر در جدول شماره (۷) منعکس است. براساس این جدول می‌توان اظهار داشت: «مقدار نسبت اتلاف در مجموع در کل کشور برای پسران ۱/۷۴ و در مورد دختران ۱/۵۴ می‌باشد. به عبارت دیگر، هزینه صرف شده به ازای هر فارغ‌التحصیل دوره متوسطه در مورد پسران ۷۴ درصد و در مورد دختران ۵۴ درصد بیش از میزان آن در حالت مطلوب است.

کمترین مقدار نسبت اتلاف در رابطه با پسران در استان یزد با ۱/۲۰ و بیشترین آن در استان باختران با ۲/۴۷ محاسبه شده است.

در مورد دختران، کمترین و بیشترین مقادیر نسبت اتلاف نیز به ترتیب به استانهای یزد با ۱/۲۹ و باختران با ۲/۰۸ مربوط می‌شود.

مقادیر نسبت اتلاف دختران در همه استانها به جز استانهای یزد، کهگیلویه و بویراحمد و بوشهر از مقادیر نسبت اتلاف پسران کمتر است.

جالب توجه است که مقدار نسبت اتلاف در استان تهران قابل توجه بوده و برای پسران و دختران به ترتیب ۱/۵۹ و ۱/۵۴ می‌باشد.

جمع بندی

عمده ترین یافته‌های این بررسی را می‌توان به صورت زیر برشمرد:

۱- اتلاف هزینه در دوره متوسطه زیاد و قابل تأمل است و میزان نسبت اتلاف در مورد دختران در همه استانها، به جز استانهای یزد، کهگیلویه و بویراحمد و بوشهر از مقادیر نسبت اتلاف پسران کمتر است.

۲- میزان هزینه ثبت شده به ازای هر فارغ‌التحصیل دوره متوسطه کشور برای پسران ۷۴ درصد و برای دختران ۵۴ درصد بیش از میزان آن در حالت مطلوب است.

۳- میانگین طول دوره تحصیل برای فارغ‌التحصیلان پسر دوره متوسطه کشور ۴/۴۲ و برای فارغ‌التحصیلان دختر ۴/۲۷ سال است. جالب توجه است که دختران در مدت زمان کمتری دوره متوسطه را به پایان می‌رسانند و این موضوع در همه استانها، به جز استان کهگیلویه و بویراحمد صادق است.

۴- نرخ ماندگاری در دوره متوسطه برای دختران بیش از پسران است و احتمال اینکه دانش‌آموزی که وارد دبیرستان می‌شود موفق به اخذ دیپلم شود، در مورد دختران بیش از پسران است. در مجموع ۵۰ درصد دانش‌آموزان پسر و ۴۱ درصد دانش‌آموزان دختری که وارد دبیرستان می‌شوند، تحصیلات خود را ناقص رها کرده و قبل از اخذ دیپلم ترک تحصیل می‌کنند.

۵- پایه‌های مرزی (اول و آخر) دوره متوسطه هم در مورد پسران و هم در مورد دختران هم بیشتری از ترک تحصیل‌کنندگان را نسبت به پایه‌های میانی به خود اختصاص می‌دهند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

زیر نویس ها:

۱ - مراجعه شود به مرجع شماره ۱ صفحه ۹۸

۲ - مراجعه شود به مرجع شماره ۲ صفحه ۱۱۴

منابع و مأخذ برای مطالعه بیشتر:

۱ - عزیززاده، هادی. "کارایی داخلی نظام آموزشی کشور" فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۲۴ زمستان ۱۳۶۹، تهران.

۲ - نفیسی، عبدالحسین، "خسارت‌های اقتصادی ناشی از شکست تحصیلی بازم افزایش یافته است: وضعیت در سال ۱۳۶۹"، فصلنامه تعلیم و تربیت شماره ۳۱ پاییز ۱۳۷۱، تهران.

۳ - عزیززاده، هادی، "الگوی برای محاسبه تعداد نارکان تحصیل ... "فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۲۶، تابستان ۱۳۷۰، تهران.

۴ - امین‌فر، مرتضی. افت تحصیلی با ائتلاف در آموزش و پرورش، فصلنامه تعلیم و تربیت شماره ۷ و ۸ پاییز و زمستان ۱۳۶۵.

۵ - امین‌فر، مرتضی. "پیشگیری از مردودی در مدارس چکسلواکی" فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۱۸ تابستان ۱۳۶۸.

۶ - دفتر پژوهش نظام‌های آموزشی جهانی، ضابعات تحصیلی در دوره ابتدایی در کشورهای جهان بین سالهای ۸۰ - ۱۹۷۰ فصلنامه تعلیم و تربیت شماره ۷ و ۸ پاییز و زمستان ۱۳۶۵.

۷ - امین‌فر، مرتضی. "علل و عوامل افت تحصیلی و چگونگی کاهش آن" فصلنامه شماره ۱۳ و ۱۴، بهار و تابستان ۱۳۶۷.

۸ - مرکز مدارک اقتصادی اجتماعی و انتشارات. "شکست تحصیلی در آموزش ابتدایی و راه‌های مقابله با آن". وزارت برنامه و بودجه، ۱۳۶۴، تهران.

۹ - آمار آموزش و پرورش برای سالهای تحصیلی ۶۹ - ۱۳۶۸، ۷۰ - ۱۳۶۹ و ۷۱ - ۱۳۷۰، دفتر هماهنگی طرحها و برنامه‌ریزیهای توسعه، وزارت آموزش و پرورش، تهران.

10 - A Summary Statistical Review of Education in the World 1970 - 1984, Unesco, Paris, 1986.

11 - Internal efficiency of the education System, Unesco, IIEP, 1989.